

ભારતમાં સ્ટાર્ટઅપ સેક્ટરના વિકાસ પહેલાં જ તેનું બાળમરણ

છેલ્લાં બે વર્ષમાં ભારતની ૪૦ ટકા સ્ટાર્ટ અપ કંપનીઓ બંધ થઈ ગઈ

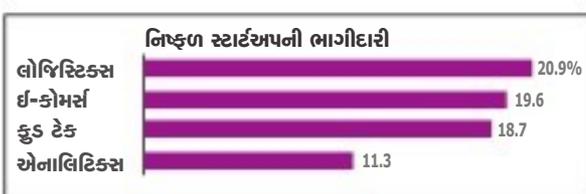
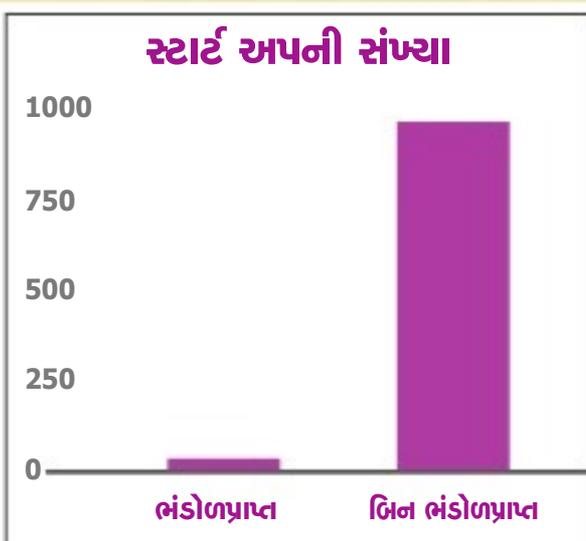
માનો યા ના માનો પણ ભારતના ઉદ્યોગપતિઓ આજકાલ એક કડવા સત્યના કડવા ઘૂંટ પી રહ્યા છે. ભારતમાં છેલ્લાં બે વર્ષમાં ૪૦ ટકા સ્ટાર્ટઅપ કંપનીઓ બંધ થઈ ગઈ છે. આમ સ્ટાર્ટઅપ સેક્ટરના વિકાસ પહેલાં જ તેનું બાળમરણ થઈ ગયું છે. જૂન ૨૦૧૪થી દેશમાં ભારે ધૂમધડાકા સાથે સ્ટાર્ટઅપ સેક્ટરનો શુભારંભ કરવામાં આવ્યો હતો.

જુદા જુદા સેક્ટરમાં આશરે ૨,૨૮૧ સ્ટાર્ટઅપ કંપનીઓ શરૂ થઈ હતી. ખાસ કરીને ઈ-કોમર્સ, હેલ્થ ટેકનોલોજી, રોબોટિક્સ, લોજિસ્ટિક્સ, બિઝનેસ ઈન્ટેલિજન્સ અને એનાલિટિક્સ, ફૂડ ટેકનોલોજી તેમજ ઓનલાઇન રિફ્રેશમેન્ટ સેક્ટરમાં આ કંપનીઓએ કામ શરૂ કર્યું હતું. દિલ્હીની રિસર્ચ કંપની એક્સેલર એઈટના અભ્યાસ મુજબ આમાંથી ૯૯૭ કંપનીઓને તાળાં લાગી ગયાં હતાં. દેશમાં સ્ટાર્ટઅપ કંપનીઓ બંધ થવા પાછળનું મુખ્ય કારણ તેને મળનારા ફંડનો અભાવ છે. એક્સેલર એઈટના રિષભ લાવણ્યએ કહ્યું હતું કે આવી કંપનીઓને લાંબા ગાળા સુધી નાણાસહાય અને ફંડ મળવું જોઈએ. મોટાભાગે લોજિસ્ટિક્સ, ઈ-કોમર્સ, ફૂડ ટેકનોલોજી જેવાં ક્ષેત્રોની કંપનીઓને ૧૨ મહિનામાં જ તાળાં લાગી ગયાં હતાં. આ ક્ષેત્રમાં નવાં સંશોધનનો અભાવ અને વધુ પડતી સંખ્યામાં કંપનીઓનું અસ્તિત્વ પણ તેનાં બાળમરણ માટે જવાબદાર હતાં.

ઈ-કોમર્સ ક્ષેત્રે ઓનલાઇન સ્ટોર ફેશનઆરા, ફેશન માર્કેટપ્લેસ ડનબાયનન, ડેઝો, સ્પુન્જ, ઈટલો વધુ ટકી શકી નહોતી. રિફ્રેશમેન્ટ કામગીરી માટેની ટેલેન્ટપેડ ડોટકોમ, લેઈઝર ક્ષેત્રની ટુશકી, ઓનડિમાન્ડ લોન્ડ્રી સર્વિસ ટૂલરનો મૃત્યુઘંટ વહેલો વાગ્યો હતો. ૭૫ ટકા જેટલા ઉદ્યોગપતિઓએ તેમની બંધ પડેલી કંપનીઓને ફરી શરૂ કરવાના પ્રયાસ જ કર્યા નહોતા. તેમણે અન્ય સ્થળે કે બીજી સ્ટાર્ટઅપ કંપનીમાં જોબ શોધવાનું પસંદ કર્યું હતું. આવી બંધ થયેલી સ્ટાર્ટઅપ કંપનીઓના સ્થાપકોની સરેરાશ ઉંમર ૨૭ વર્ષની જ હતી.

૯૯૭ કંપનીઓને તાળાં લાગી ગયાં

ભારતમાં આ ક્ષેત્રે કેટલીક ખામીઓ

- ભારતમાં સિલિકોન વેલી જેવું સ્થળ બેંગલોર છે પણ ત્યાં આવી કંપનીઓ વિકસી શકી નથી. તેનું મૂળ કારણ એ છે કે ભારતીય રોકાણકારો ઝડપથી વળતર મળે તેમ ઇચ્છે છે. ૯૦ ટકા લોકો રોકાણ સામે વધુ જોખમ ઉઠાવવા તૈયાર નથી.
- ભારતમાં સ્ટાર્ટઅપ કંપનીઓ માટે અમેરિકા જેવું વિકસિત અને પરિપક્વ બજાર નથી. પશ્ચિમની પ્રોડક્ટ અને બ્રાન્ડની ગુણવત્તા ઘણી ઊંચી હોય છે.
- મોટાભાગના ઉદ્યોગપતિઓ આવા આઈડિયા માટે વધુ સમય ફાળવવા કે પૈસા રોકવા તૈયાર હોતા નથી, આથી આવા સ્ટાર્ટઅપની સફળતાનો દર ઘણો નીચો છે. ભારતનાં લોકો બચત અને સુરક્ષિત રોકાણને પ્રાધાન્ય આપે છે.
- ભારતમાં સ્ટાર્ટઅપ કંપનીઓ શરૂ કરનારને પછી કોઈનો સપોર્ટ મળતો નથી.

ભારતમાં શ્રેષ્ઠ ૧૦૦ ઇન્ક્યુબેટર્સમાં કોચી મોખરે

ભારતમાં શ્રેષ્ઠ ૧૦૦ ઇન્ક્યુબેટર્સમાં કોચી સ્ટાર્ટઅપ વિલેજ ટોચ પર છે. આંતરપ્રિન્યોર મેગેઝિનના જણાવ્યા મુજબ આની સફળતા માટે કેટલાંક પરિબલોને મહત્વનાં ગણવામાં આવ્યાં હતાં. જેમાં વિકસનાર સ્ટાર્ટઅપ કંપનીઓની સંખ્યા, ફંડ ઊભું કરવામાં તેમની સફળતા, કાર્યક્રમ દરમિયાન ફંડ અને ક્વિટીના લાંબા સમયગાળાને મહત્વ આપવામાં આવ્યું હતું. કોચીમાં ૨૦૧૨ પછી આશરે ૫૯૦ કંપનીઓને સપોર્ટ મળ્યો હતો જ્યારે વિઝાગમાં ૨૦૦ કંપનીઓ આને કારણે ટકી રહી હતી. સ્ટાર્ટઅપ વિલેજ કંપનીઓમાં સ્થાન મેળવવું એ એક સન્માનજન્ય વાત છે. તેમાં સફળ થવું એ મોટો પડકાર છે. સ્ટાર્ટઅપ વિલેજ માટે પીપીપી મોડલ વધુ સારી અસર જન્માવી શકે છે. ભારતમાં ૫૦ લાખ એન્જિનિયરિંગ વિદ્યાર્થીઓ છે જે સ્ટાર્ટઅપ કંપનીઓ માટે વિશ્વસ્તરની ઈકો સિસ્ટમ સર્જી શકે છે.

ભારતમાં ફેસબુક અને વોટસએપ જેવી સ્ટાર્ટઅપ કંપનીઓ કેમ નહીં?

ભારતમાં ફેસબુક અને વોટસએપ જેવી સ્ટાર્ટઅપ કંપનીઓ કેમ નહીં તેવો પ્રશ્ન કેટલાકને જિજ્ઞાસારૂપે જાગે તે સ્વાભાવિક છે. આનો સાદોસીધો જવાબ એ છે કે ભારતમાં આવી સ્ટાર્ટઅપ કંપનીઓ શરૂ કરવા માટે યોગ્ય ઈકો સિસ્ટમ જ નથી. અહીં ઈકો સિસ્ટમ એટલે સરળ મૂડીની પ્રાપ્તિ, સરળ માર્કેટસ્થિતિ, યોગ્ય કર્મચારીઓની પ્રાપ્તિ અને આવી કંપનીઓ શરૂ કરવા માટેના વિચાર અને બુદ્ધિ ધરાવતાં લોકોની પ્રાપ્તિ વગેરેને તેમાં ગણી શકાય.